

Орнаменти Василя Кричевського: для всіх і для себе

Шкода, що досі ніхто з українських дослідників не зацікавився і не зупинився над творчістю Вас[иля] Григ[оровича] як видатного орнаменталіста.

Євгенія Кричевська, 1950-ті

Ледь не всі дослідники творчості Василя Григоровича Кричевського (1873–1952) звертали увагу на роль орнаментики й орнаментальності в його будівлях, графіці, живописі, насамперед – декоративному мистецтві. Від початку ХХ століття й дотепер з'явилася майже незліченна кількість публікацій, присвячених цьому дивному, навіть загадковому, не до кінця ще збагнущому художникові-архітектору.

¹ *Вадим Павловський*. Василь Григорович Кричевський: Життя і творчість. Нью-Йорк, 1974.

² *В. Рубан-Кравченко*. Василь Кричевський: Кричевські і українська художня культура ХХ століття. Київ, 2004. Ч. 1.

Чільне місце в цій царині належить монографіям Вадима Павловського (перша)¹ і Валентини Рубан-Кравченко (місткіша)², ошатно збиті тексти яких ніби вводять у храм життя Кричевського, дозволяючи роздивлятися, ступаючи в м'яких капцях, візерунок на паркеті, орнаментацию на килимі, декорування стін, оздобу стелі, визирати у вікна – в надії побачити постать митця серед його праць і його надзвичайних у європейській графічній культурі ХХ століття шкіцевих візій.

Десятиліття не сплигло, як література про майстра доповнилася зразковою щодо досяжної нині вичерпності хрестоматією в двох томах (2016, 2020), підготовленою харківським видавництвом Олександра Савчука з винятковою науковою і дизайн-верстальною акрібією³. Цей компендій містить усі доступні сучасним науковцям тексти Кричевського, абрис майже всієї його мистецької спадщини, біографічні матеріали, листування, статті й спогади про майстра. Важко не погодитися з автором-упорядником у тому, що «двотомовик “Хрестоматії” стане лише початком для більш ґрунтовних і систематичних досліджень знакової постаті української культури першої половини ХХ ст.»⁴. Здається, не просто початок – це трамплін, що здатен завдати миттєве прискорення будь-кому, хто небайдуже поставиться до української візуальної спадщини в геометрико-синтаксичному пошуку довершеної художньої форми.

Справді, відзначення 150-річчя від народження Кричевського стало нагодою для проведення на межі 2022 і 2023 років низки наукових конференцій, нового прочитання й осмислення спадщини ювіляра для її поширення, використання, а відтак плекання нових форм вітчизняної культури вже у ХХІ столітті. Одне з таких відкриттів – невідомий раніше в усій повноті доробок Кричевського jako художника-орнаменталіста. Це сталося завдяки поверненню в Україну нащадками митця більшої частини його творів, що зберігалися за кордоном.

Ідеться, зокрема, про близько двохсот орнаментних екзерсисів на невеличких паперових аркушах розміром у листівку чи дещо більших, які передано тепер до музеїв Канева, Києва, Лебедина, Опішні, Полтави, Сум, Харкова

³ Василь Григорович Кричевський: Хрестоматія: У 2 т. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2016. Т. 1: 1891–1943 pp.; 2020. Т. 2: 1943–1976 pp.

⁴ Олександр Савчук. Від упорядника і видавця // Василь Григорович Кричевський... Т. 2. С. 11.

Ил. 1. Зала засідань Історичної секції Всеукраїнської академії наук. Світлина 1929 року.

Сучасна адреса: м. Київ,
вул. Володимирська, 35;
інтер'єр знищено.

Відділ образотворчих мистецтв
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

перемальював орнамент окремих класичних зразків гончарства, килимарства, вишивки, пристосовуючи його до формату верстальної смуги.

Якщо в друкарстві майстер здебільшого зменшував розміри та масштаб зображення відносно вподобаного ним оригіналу, то принципово нове рішення спостерігаємо в оформленні інтер'єру Історичної секції Всеукраїнської академії наук 1927 року. Тут орнамент слугує не просто для декору карнизів або пілястрів, як це було

Ornaments of Vasyl Krychevskyi: For Everyone and for Self

It is regrettable that none of the Ukrainian researchers has shown interest in Vasyl Krychevskyi as an exceptional ornamental artist and has not adequately explored his work thus far.

Yevheniia Krychevska, 1950s

Almost all researchers of Vasyl Hryhorovych Krychevskyi's works (1873–1952) have focused on the role of ornamentation and ornamentalism in his architecture, graphics, paintings, and above all, – his decorative art. From the beginning of the 20th century until today, there has emerged an almost countless number of publications dedicated to this peculiar, even enigmatic, artist-architect, whose full comprehension is yet to be achieved.

¹ *Вадим Павловський.*
Василь Григорович
Кричевський:
Життя і творчість.
Нью-Йорк, 1974.
[Vadym Pavlovskyi.
Vasyl Hryhorovych
Krychevskyi: Life
and Work. New
York, 1974.]

The leading place in this realm belongs to the monographs by Vadym Pavlovskyi (the first publication)¹ and Valentyna Ruban-Kravchenko (the more comprehensive one)², whose meticulously crafted texts seem to lead us into the sanctuary of Krychevskyi's life, allowing us to make soft barefoot steps and observe: the patterns on the parquet, the ornamentation on the rug, the decoration of the walls, the adornment of the ceiling, and to gaze out of the windows in hopes of catching sight of the artist amidst his works and his extraordinary

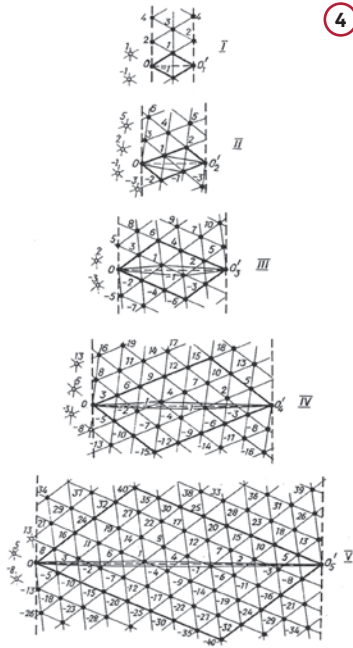
²⁵ See.: *Oleg Bodnar. Golden Section and non-Euclidean geometry in science and art. Saarbrücken (Germany), 2015; Андрей Пучков. Дедуктивные высоты эмпирии и эмпирическая действительность: Гиперболические повороты Олега Боднара // Шлях до гармонії: Мистецтво + математика (Тематичний збірник) / За ред. М. Габреля. Львів, 2007. С. 76–88. [Andriy Puchkov. Deductive heights of empyrean and empiric reality: Hyperbolic rotations of Oleh Bodnar // Shliakh do harmonii (Path to harmony): Art + mathematics (Themed compilation) / Edited by M. Habrel. Lviv, 2007. P. 76–88.]*

²⁶ *О. Я. Боднар. Динамічна симетрія у природі та архітектурі // Шлях до гармонії... С. 240. [O. Y. Bodnar. Dynamic symmetry in nature and architecture // Shliakh do harmonii... P. 240.]*

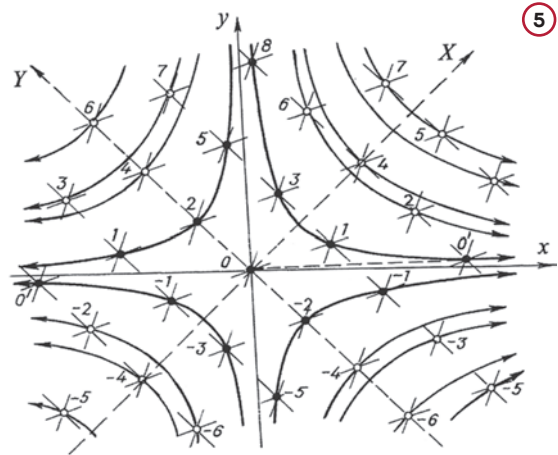
Bodnar visually demonstrated the exact manner, in which *hyperbolic rotation* is inherent in the symmetry transformation of ornamentation which exhibits an infinite degree of variation [fig. 4–6]. Thanks to this model (and its transformations corresponding to certain pattern cases) one can form an understanding – already from our time backwards – of the method²⁷ employed by Krychevskiyi while working on those “algebraic tasks” he admitted to his wife when creating the ornament.

The discovery made by Oleh Bodnar, a corresponding member of the National Academy of Arts of Ukraine, first published in 1989²⁸, allows us to assert that the phenomenon of phyllotaxis embodies geometrical laws of non-Euclidean (more precisely, *pseudo-Euclidean*) geometry known as Minkowski geometry. On the one hand, the geometry of phyllotaxis and its trigonometric apparatus reflect the specific nature of mathematics in living organisms, where the ‘golden ratio’ plays a fundamental role. On the other hand, this understanding helps us comprehend the intricate patterns created by the greatest ornamentists of the 20th century.

If we meticulously examine the ornament composition techniques not only of Krychevskiyi but also of two of the most prominent representatives in this field, his younger comrades-in-art, predominantly the Dutch artist Maurits Cornelis Escher (1898–1972) and to a lesser extent the French artist Victor Vasarely (1906–1997), using Bodnar’s toolkit, we can establish a typology of applying the dynamic symmetry principle in the patterned realm belonging to a specific ornamental artist. Regarding Krychevskiyi’s ornamentation, we can discuss the unity of general laws governing natural forms and created patterns (like artificial ‘natural’ forms as well), where the *naturalness* itself – this new artistic quality – reflects the

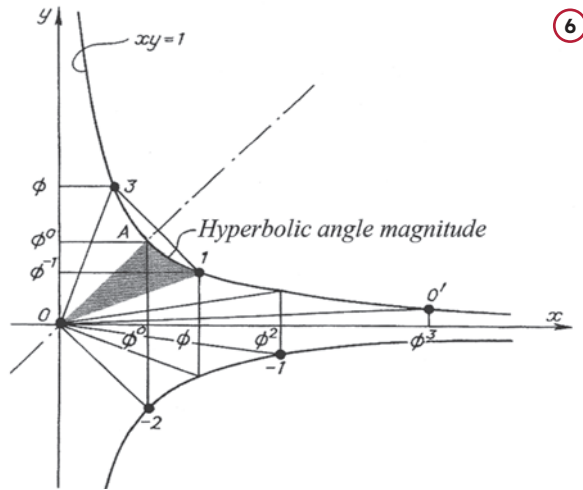
4

5

Fig. 4. A series of diagrams illustrating the sequential stages of symmetric transformation of cylindrical grids (with parallelograms $01'0'1'$ depicted in all the diagrams). According to Oleh Bodnar

Fig. 5. A diagram of transforming a grid through hyperbolic rotation. According to Oleh Bodnar

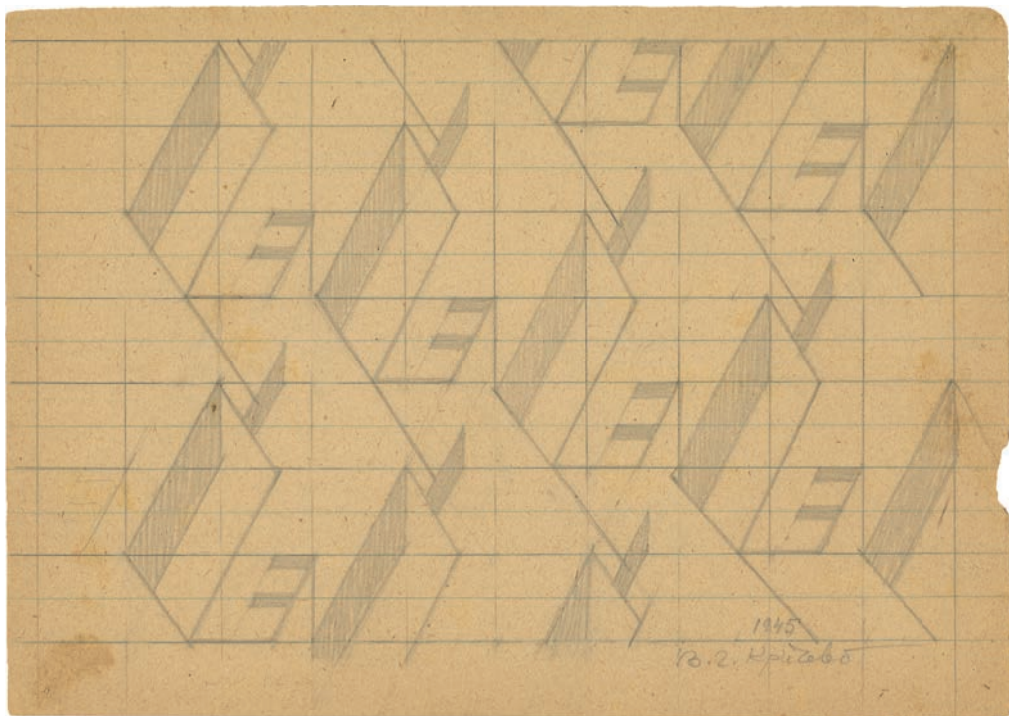

6

Fig. 6. Definition of the hyperbolic angle magnitude. According to Oleh Bodnar

**1920-
1933**

Лл. 31. Ескіз орнаменту. 1945 р.

Папір, графітовий олівець.
14,8×20,9 см.

Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному.

Ф. 21, оп. 2, од. зб. 119

Fig. 31. Ornament sketch. 1945.

Paper, graphite pencil.
14,8×20,9 cm.

The National Museum of
Ukrainian Pottery in Opishne.

Fond 21, file 2, item 119

Іл. 185. Орнаментна композиція. 1951 р.

Папір, графітовий та кольорові олівці. 23,2×21,5 см.

Приватна колекція

Fig. 185. Ornament composition. 1951.

Paper, graphite and colored pencils. 23,2×21,5 cm.

Private collection

Vasyl H. Krychevskiy and Ornament

(1950s)

Much has been written about an artist and architect Vasyl Hryhorovych Krychevsky, but none of the previous authors took his works into deeper consideration so as to contemplate other branches of his creativity: the ones that correspond less to the term “Les beaux-arts”, being more distinctive of Ukrainian folklore – I mean ornament. Much has been written about the artist and architect Vasyl Hryhorovych Krychevskiy, yet none of the authors has dared to delve deeper into his works, to examine the various aspects of his creativity that align less with the term “Fine arts” and are more distinctive of Ukrainian folklore – specifically, I refer to ornamentation.

Upon entering the embroidery section at the Folk Decorative Art Museum in Kyiv or Poltava, every visitor is left astonished and filled with wonder. The endless diversity of patterns, the intricate complexity of lines, and yet, the simplicity of the materials used are truly remarkable!